
Prikaz

Andreas Nölke
**Second Image IPE: Bridging
the Gap Between Comparative
and International Political
Economy**

Palgrave Macmillan, London, 2023., 270 str.

Međunarodna politička ekonomija (MPE) je interdisciplinarna grana istraživanja koja se prvotno pojavljuje 1970-ih kao preplet međunarodnih odnosa i međunarodne ekonomije. Nakon nekoliko desetljeća razvoja MPE je danas nezaobilazan u cijelom svijetu, ali smo na njega najviše navikli u verzijama kakve se zagovaraju u SAD-u i u Velikoj Britaniji. Prva najviše nalikuje na ekonomsku znanost, a druga ima heterodoksne i interdisciplinarne sklonosti. Knjiga Andreasa Nölkea, profesora na Goethe-Universität u Frankfurtu na Majni, pruža nam uvid u potencijalnu treću – poprilično politološku – verziju, koja je naslonjena prvenstveno na njemačko gospodarsko iskustvo i rezultat akademske integriranosti agende MPE-a u Njemačkoj u međunarodne odnose i politologiju. Djelo predstavlja sintezu dugogodišnjeg rada na nizu povezanih pitanja koje Nölke za potrebe knjige objedinjuje kroz novi okvir analize. Osnovni alat tog okvira Nölke posuđuje od klasične podjele uzroka rata kod Kennetha Waltza na tri predodžbe (*images*) i od kasnijih razrada tih koncepta. Prva predodžba fokusira se na osobnosti političkih vođa, druga na značajke drža-

va (demokracičnost, ekonomski sustav), a treća na značajke međunarodnog sustava. Katzenstein i Gourevitch krajem 1970-ih u kontekstu MPE-a razvijaju dva priloga upotrebi druge predodžbe. Prvi pokazuje međunarodne ekonomske ishode kao rezultat domaćih politika, a drugi razvija izokrenutu drugu predodžbu (*second image reversed*) prema kojoj vanjski čimbenici utječu na domaće politike i gospodarske sustave. Nölke razvija osnovni okvir koji obuhvaća oba procesa i u knjizi obrađuje najvažnija pitanja u MPE-u eksplicitno suprotstavljajući ta dva pola. Knjiga u cjelini ima namjeru ponuditi verziju mogućeg postepenog nadilaženja prevelike kompartmentalizacije znanstvenih pristupa, a posebno se radi o težnji za približavanjem MPE-a i komparativne političke ekonomije (KPE).

U prvom poglavlju Nölke objašnjava potrebu za takvim približavanjem – MPE treba KPE kako bi se objasnilo sve čimbenike iza domaćih izvora vanjskih politika, a KPE treba MPE kako bi se do kraja uvažilo međunarodne ekonomske odnose – a napose izvoz – kao uzročnik rasta. U drugom poglavlju nudi svoju verziju recentnih razvoja u KPE-u i MPE-u uključujući i pregled njihovih spojnica. U trećem poglavlju istražuje odnos izvozne orijentacije modela rasta i vanjske politike, a naglasak stavlja na slučaj Njemačke nakon 1945. Izokrenutu drugu predodžbu (odnosno utjecaj vanjskih procesa na domaće) Nölke vidi u uvažavanju sigurnosne situacije u formuliranju izvoznog modela. Istovremeno tu kao primjer upotrebe MPE-a druge predodžbe (odnosno učinka domaćih procesa na vanjske ishode) služi učinak potreba izvožno orijentiranog gospodarstva na njemačku vanjsku politiku.

U četvrtom poglavlju bavi se ulogom financija uz zanimljivu tezu prema kojoj su modeli rasta prije pada Bretton-Woods monetarnog sustava bili znatno bliži. Tek nakon ranih 1970-ih možemo imati oslobođen proces financijalizacije koji stvara suvremeni strukturni oblik gospodarstva SAD-a. Ta se financijalizacija oblikovala kroz porast važnosti investicijskog u odnosu na klasično bankarstvo i porast važnosti financijskog sektora u odnosu na proizvodnju. SAD-u je zbog strukturno neodrživog porasta financijskog sektora u odnosu na domaće gospodarstvo u interesu oslobađanje globalnih financijskih tokova, a brojnim drugim zemljama u interesu je uključiti se u nove mogućnosti liberaliziranih financijskih tržišta. Rezultat je pritisak prema financijskoj liberalizaciji koji se razvija kroz institucije poput MMF-a i Svjetske banke, a odnosi se prije svega na ekonomski destabilizirane zemlje – sve je to primjer MPE-a druge predodžbe. Nölke se u tom poglavlju bavi i nacionalnim preferencijama regulacije *hedge* fondova koji su također u skladu s domaćom ekonomskom strukturom, a posreduju se na međunarodno polje kroz pregovore o inicijativama regulacije. MPE izokrenute druge predodžbe naglašava destabilizaciju gospodarstva koja nisu liberalna tržišna gospodarstva (*liberal market economies* – LME) kao rezultat globalne liberalizacije financijskog sektora (uključujući i eroziju njemačkog modela i pritiske prema gospodarstvu Brazila). U petom poglavlju Nölke se bavi ulogom regionalne integracije. U skladu s MPE-om izokrenute druge predodžbe promatra procese pritiska europeizacije i destabilizaciju južnoeuropskih gospodarstava kroz eurokrizu ranih 2010-ih godina. U prizmi MPE-a druge predodžbe

Nölke se bavi utjecajem njemačkih nacionalnih preferencija na ekonomsku politiku na razini ekonomske i monetarne unije. U kontekstu krize nakon 2008. godine njemački model poslužio je kao nacrt za dobre politike iako je uvjetovanost pomoći u velikoj recesiji često donosila bolne mjere štednje na europskoj periferiji. Nakon krize izazvane pandemijom koronavirusa fiskalna politika na razini EU-a okreće se u potpuno drukčijem smjeru. Solidarnost NGEU (Next Generation EU) fonda nadomješta izrazitu strogost *bail-out* programa. Nölke uzrok promjene ponovno promatra na nacionalnoj razini Njemačke jer je kriza njemačkog izvoznog modela 2018/19. bila u pozadini izbjegavanja daljnjeg pada potražnje u periferiji. U toj interpretaciji oporavak u EU-u nakon pandemije zapravo je bio rezultat spašavanja njemačkih izvoznih tržišta u trenutku kad njemačka industrija nije imala drugih alternativa. U šestom poglavlju bavi se pitanjima međunarodne razmjene. Logika MPE-a druge predodžbe vidljiva je u lobiranju rješenja međunarodne regulacije i računovodstvenih standarda iz pozicije nacionalnih preferencija. MPE izokrenute druge predodžbe nameće se pak kroz pritisak koji dublje trgovinske integracije stvaraju prema manje razvijenim gospodarstvima globalnog Juga. U sedmom poglavlju Nölke primjenjuje svoju analizu na izravna strana ulaganja. S jedne strane utjecaj stranih procesa (izokrenuta druga predodžba) vidljiv je kroz tipove kapitalizma prilagođene potrebama privlačenja stranih ulaganja. S druge strane utjecaj domaćih procesa na međunarodne (druga predodžba) vidljiv je u jačanju domaćih multinacionalnih kompanija na novim velikim tržištima. U osmom poglavlju Nölke se bavi globalnim poret-

kom – pogotovo alternativama između državno premreženih gospodarstava poput Kine i postnacionalne liberalne agende te njihovim ograničenim mogućnostima integracije. To ponovno radi eksplicitno razdvajajući izokrenutu drugu predodžbu (pritisak globalizacije i deglobalizacije) i drugu predodžbu (utjecaj nacionalnih modela u Kini i Indiji). Deveto poglavlje sažima projekt MPE-a druge predodžbe.

Andreas Nölke je važan autor u kontekstu komparativnih kapitalizama. Ta je literatura svojevremeno zapela na skućenim mogućnostima objašnjenja razlika između tržišnih gospodarstava. Tipovi kapitalizma kao svojevremeno dominantna institucionalna komparativna perspektiva zavisili su od ideal-tipova koje su uspješno primjenjivali samo na najuži krug 16 najrazvijenijih gospodarstava. Nölke je zaslužan za širenje tog kruga na temelju objašnjenja kako funkcioniraju Višegradska gospodarstva i za otvaranje agende državno premreženih gospodarstava poput Kine i Indije. Osim toga njegovi su tekstovi konceptualno pomogli otvoriti institucionalni komparativni pristup prema makroekonomskim pitanjima. Tako je Nölke pomogao u pripremanju terena za trenutnu transformaciju te literature prema modelima rasta. U tom kontekstu treba promatrati i ovu knjigu. Ona nema radikalno nove uvide u odnosu na dosad viđene koncepte i usporedbe kod Nölkea, nego se novitet odnosi na način sinteze kroz sustavno ugrađene odnose domaćeg i međunarodnog u novi okvir za proučavanje MPE-a. Sama knjiga je uvjerljiva, obuhvatna i kompleksna te pokazuje autorov izniman domet. Ono što joj se može zamjeriti upravo je sustavnost u korištenju osnovnih naziva druge predodžbe

i izokrenute druge predodžbe. Ti nazivi su nezgrapni i često zbunjujući, ali sadržaj koji pokrivaju je usprkos tome s pravom razdvojen te primjereno i suptilno prikazan.

Second Image IPE nudi pokušaj integriranja komparativne perspektive s MPE-om. Ta integracija i dalje nedostaje srednjostručaškim pristupima MPE-u, ali se Nölkeu u kontekstu vlastitog cjeloživotnog rada čini neizbježnom i logičnom. U tom smislu njegove dosadašnje analize uistinu mogu poslužiti kao pokazna vježba o mogućnostima integracije KPE-a i MPE-a. Dio tog posla već je obavljen. Komparativna perspektiva postepeno se usmjerava prema međunarodnim ekonomskim odnosima, ali joj preostaje koloniziranje političke perspektive. MPE pak desetljećima istražuje domaće izvore vanjskih politika, ali mu preostaje uključiti i institucionalnu perspektivu. Ova je knjiga najvažnija kao zagovor određenog novog usmjerenja u kontekstu MPE-a. Zagovora u tom smislu već ima mnogo – uključujući i jednog od očeva MPE-a Roberta Gilpina u *Global Political Economy* iz 2001. godine. Stoga ne treba očekivati da će ova argumentacija donijeti snažan zaokret u izučavanju MPE-a u cijelom svijetu, ali *Second Image IPE* nameće uvid da je integrirana varijanta MPE-a moguća, izvediva i zapravo živa u Njemačkoj. Stoga ju trebaju čitati svi koje zanima međunarodna politička ekonomija, komparativna institucionalna analiza i suvremeni kapitalizam. U njoj će pronaći osvježavajući alternativni pogled na MPE.

Josip Lučev
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu